

ІНСТИТУЦІЙНА АРХІТЕКТОНІКА КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Забезпечення захисту економічної конкуренції є невід'ємним елементом соціально-економічної системи як у країнах з розвинутою ринковою економікою, так і в економіках транзитивного типу. Практика застосування відповідних нормативно-правових актів в економічних системах з різними механізмами реалізації конкурентної політики, дозволяє виділити інституційні передумови, необхідні для створення ефективного конкурентного середовища. Формування доктрини конкурентної політики завжди відбувається під впливом інституційного середовища. Відтак особливої уваги потребує пошук інституційної будови суспільства та його економічної системи, яка б була адекватною їх сутності, що відноситься до сфери інституційної архітекtonіки.

Основним складовим елементом інституційної архітекtonіки є інститут – суспільний феномен, джерелом походження, змістом та результатом дії якого є соціальна взаємодія між людьми або суспільний характер господарської діяльності. Сукупність інститутів утворює певний суспільний механізм, що представляє собою сукупність дій одних людей, спрямованих на поведінку інших, що спонукають останніх до певного типу поведінки.

Методологія інституційної архітекtonіки дозволяє розкрити особливу місію держави, що полягає у специфікації, санкціонуванні та координації інституційних повноважень органів державної влади та управління; визначити зміст механізму інституційних змін; виявити одиницю інституційного часу; охарактеризувати інституційну будову економічної системи, виявити зміст та особливості інституційної архітекtonіки бюджетної, банківської, грошово-кредитної та інших підсистем, показати зростання ролі інституційних факторів в економічній динаміці та обґрунтувати стратегічні напрями інституційного розвитку [2].

Інститут конкуренції відноситься до базових інститутів національної економіки, який передбачає змагання товаровиробників за зміцнення їхніх позицій на товарних ринках, та потребує погодження спільних правил взаємодії на ринку, що знаходить відображення у конкурентній політиці. Система інститутів конкуренції характеризує інституційну підсистему суспільних відносин, в основу яких покладене широке суперництво за участі виробників, постачальників, посередників, споживачів та інших потенційних учасників ринку. Така система є складною конфігурацією елементів і підсистем формальних та неформальних інститутів, що покликані захистити і підсилити розвиток конкуренції. На основі виділення функціональних рівнів структури інституційної системи, можна виділити інститути, що чинять безпосередній або опосередкований вплив на конкурентне середовище у нашій країні.

У науковій літературі можна знайти різні підходи до трактування терміну “конкурентна політика”. При чому останній часто прирівнюється до терміну “антимонопольна політика”, що означає виконання заборонних заходів проти антиконкурентної поведінки. Однак, у програмі конкурентної політики не завжди має місце першочергове виконання заходів антимонопольного характеру. Конкурентна політика включає в себе цілий комплекс державних заходів, направлених на створення та захист конкурентного середовища, здійснення профілактики та безпосереднє припинення порушень конкурентного законодавства, сприяння розвитку добросовісної конкуренції на товарних ринках.

У свою чергу, конкурентне середовище – це складна економічна категорія, яка характеризує взаємодію окремих суб'єктів господарювання, держави, інститутів колективного захисту, факторів зовнішнього і внутрішнього впливу на умови економічної діяльності, що визначають відповідний рівень економічного суперництва та вагомість впливу окремих економічних агентів на загальну ринкову ситуацію. У межах конкурентного середовища

конкурентні відносини регулюються антимонопольними органами й іншими уповноваженими органами управління, як державними, так і недержавними.

Оскільки, основним змістом сучасного етапу антимонопольної політики в Україні є захист уже створеного конкурентного середовища, підвищення ефективності функціонування існуючих конкурентних відносин, можна говорити про процес трансформації антимонопольної політики держави у конкурентну політику, а антимонопольного законодавства – в конкурентне законодавство, тобто систему заходів держави щодо створення та розвитку конкурентного середовища, регулювання конкурентних відносин і конкурентного процесу з метою підтримки та заохочення економічної конкуренції, боротьби з негативними наслідками монополізму, захисту законних інтересів підприємців і споживачів, сприяння розвитку цивілізованих ринкових відносин, створення конкурентоспроможного вітчизняного виробництва.

Особливість інституційної архітекtonіки конкурентного середовища полягає у структуруванні інститутів конкуренції (як свідомо створених, так і спонтанних), гармонійному їх поєднанні у певний суспільний механізм, забезпеченні оптимального рівня економічного суперництва, а також дослідженні ролі держави у побудові інституційного середовища конкуренції. Саме інституційна архітекtonіка конкурентного середовища визначає характер процесів, які у ньому протікають, відповідно, ефективність конкурентної політики та економіки в цілому.

Виходячи з визначення інституційної архітекtonіки конкурентного середовища, на основі дослідження успішної світової практики імплементації конкурентної політики, можна виділити основні засади її формування та реалізації:

- 1) Стратегічне планування та визначення пріоритетних напрямів конкурентної політики.
- 2) Створення та підтримка бази знань.
- 3) Формування ефективної адміністративної інфраструктури.
- 4) Оцінювання результатів конкурентної політики.
- 5) Співпраця з іншими інституціями.
- 6) Міжнародне співробітництво.

Таким чином, інституційна архітекtonіка є перспективною концепцією та напрямом досліджень, який має свій об'єкт, категоріальний ряд, методологію, дослідницькі програми, що дозволяють не тільки по-новому поглянути на цілий комплекс актуальних теоретичних та практичних проблем, а й запропонувати підходи до їх вирішення.

Жодна система захисту економічної конкуренції не може залишатися в стаціонарному стані тривалий час, оскільки динамічні зміни в економічному житті, політичних умовах, перегляд фундаментальних положень економіки та права, потребують відповідного коригування основних напрямів конкурентної політики та заходів її реалізації. Використання успішного світового досвіду формування інституційної архітекtonіки у процесі аналізу та удосконалення інститутів конкуренції перетворює її на методологію інституційного будівництва конкурентного середовища в Україні. Це дозволить виявити не лише недоліки, протиріччя, невідповідності у конкурентному середовищі країни, а й визначити, яких саме принципів формування конкурентної політики необхідно дотримуватись для того, щоб інститут конкуренції адекватно реалізовувався у економічній, соціальній та політичній системах.

1. *Архиереев С.И. Дуализм институциональной архитектоники и задачи рыночной трансформации [Текст] / С.И. Архиереев // Институційна архітекtonіка та механізм економічного розвитку (Матеріали симпозиуму). – Харків: ІЕП МОН України, 2005. – С. 85-88.* 2. *Гриценко А.А. Институциональная архитектоника и динамика экономических преобразований [монографія] / Под ред. д.э.н. А.А.Гриценко. – Х.: Форт, 2008. – 928 с.* 3. *Дерій Ж.В. Институційні засади модернізації регуляторної діяльності в Україні: моногр. / С.М. Шкарлет, Ж.В. Дерій, Т.І. Зосименко. – Чернігів: ЧДТУ, 2012. – 237 с.* 4. *Дерій Ж.В. Формування конкурентної політики держави на засадах інституційної архітекtonіки / Ж.В. Дерій, Т.І. Зосименко // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2013. – №1 (37). – С. 11-18.*